

УДК 027.021:021.4:791.32.072.3

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2\(22\).180332](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2(22).180332)

Бублик Оксана Григорівна,

молодший науковий співробітник,

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

пр. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна

тел.: (044) 525 56 02

e-mail: bublickoxana@gmail.com

КІНОКРИТИКА ЯК СКЛАДОВА МЕДІАОСВІТИ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Звернуто увагу на кінокритику, як обов'язкову складову кіноперегляду у науковій бібліотеці. Запропоновано розглядати кінокритику в науковій бібліотеці як процес, який складається з двох рівнів. Перший рівень – критика модератора чи/та спікера, другий – глядачів. Встановлено, що другий рівень медіакритики залежить від того, як була проведена медіакритика на першому рівні. Визначені очікувані результати від проведеної кінокритики обох рівнів.

Ключові слова: кіноперегляд, наукова бібліотека, кінокритика, соціокультурний розвиток особистості

За визначенням О. В. Федорова, медіаосвіта є процесом розвитку особистості за допомогою та на матеріалах засобів масової комунікації з метою формування критичного мислення, повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, що у сукупності формує медіакомпетентність людини [7, с. 167]. Одним з соціальних інститутів, які беруть участь у медіосвіті, є наукова бібліотека. З-поміж медіапродуктів бібліотекарі активно залучають до соціокультурної діяльності кінотвори та водночас показ фільмів є затребуваними серед користувачів. Та для того, щоб перегляд кінострічок не закінчувався на емоційному обговоренні, співробітники наукової бібліотеки працюють над формуванням у глядачів критичного підходу.

Мета пропонованої роботи – визначити сутність кінокритики такої форми соціокультурної діяльності у науковій бібліотеці, як кіноперегляд, дослідити перспективи медіакритики фільмів на шляху до соціокультурного розвитку користувачів та встановити очікувані результати кінокритики після перегляду фільму.

Кінопоказ у бібліотеці є інноваційною формою соціокультурної діяльності. Більшість опублікованих робіт про методику аналізу фільмів стосуються закладів навчання. Це роботи О. В. Мурюкіної, О. І. Горбаткової, Л. М. Селиверстової, О. В. Федорова та інших. Левову частку складають доробки фахової медіакритики – журналісти, мистецтвознавці, працівники кіноіндустрії

(Н. А. Агафонова, Д. Н. Гиргель, О. П. Короченский та інші). Тож, наразі кінокритика у науковій бібліотеці мало висвітлена бібліотечними фахівцями.

На початку 2000-х років спеціаліст із медіосвіти О. В. Федоров провів анкетування, в якому взяло участь 10 країн. За цим дослідженням було встановлено, які завдання медіаграмотності респонденти вважають першочерговими. Зазначимо ті задачі, які за кількісними підрахунками досягли відмітки більше 50 відсотків схвалення: 1) розвивати здібність до критичного мислення (84,27 %), 2) формувати здібності до сприйняття, оцінки, розуміння, аналізу медіатекстів (68,88 %), 3) пропагувати демократичні гасла (61,89 %), 4) розвивати знання соціальних, культурних, політичних й економічних сенсів та підтекстів медіатекстів (61,54 %), 5) формувати комунікативні здібності особистості (57,34 %), 6) розвивати здібності до естетичного сприйняття, оцінки, розуміння медіатекстів, до оцінки естетичних якостей медіатекстів (54,90 %) [7, с. 166]. Виходячи з цих результатів, експерти різних країн вважають найважливішим завданням медіосвіти – критичне мислення. Власне за таку діяльність відповідає медіакритика.

Медіакритика – розумова діяльність із вивчення функціональності засобів масової комунікації та впливу медіапродуктів на суспільство, яка базується на критичному мисленні із застосуванням методів різних галузей наук. Напрямом медіакритики, яка піддає аналізу кінотвори, є кінокритика.

Пропонуємо розглядати кінокритику у науковій бібліотеці як процес, який складається з двох рівнів. Це пояснюється тим, що на першому рівні критика фільму здійснюється співробітником (модератором) або запрошеною для цього особою (спікером), який або які будуть проводити захід. На другому рівні – глядачі застосовують критичне мислення під час обговорення кіно після перегляду.

Розглянемо перший рівень кінокритики. Кіноперегляди є вельми популярними серед користувачів наукової бібліотеки, тому перегляди фільмів часто включають до програми соціокультурної діяльності установи. Відповідальність за вибір фільму лягає на бібліотекарів. У даному випадку співробітники бібліотеки можуть спиратися на рейтингові списки Американського кіноінституту (AFI), рецензії Гільдії режисерів Америки (DGA), результати Інтернет-ресурсів IMDb, списки переможців кінофестивалів ігрових фільмів (Канського, Берлінського, Каїрського, Шанхайського та інших), списки переможців кінофестивалів документального та короткометражного кіно (у Темпері, Оберхаузені, Кракові та інших містах), а також фахові видання з кінокритики. Наприклад, в Україні виходять такі періодичні видання про кіно, як «Cineticle», у Великобританії – «Empire», у Франції – «Cahiers du Cinema», в Японії – «Кінедзюн», у США – «Entertainment Weekly», у Польщі – «Film» тощо.

У науковій бібліотеці рекомендовано проводити кінопокази за такими жанрами кіно: драма, історичне кіно, біографічний, мелодрама та трилер. За ступенем достовірності відеоматеріалу бажано влаштовувати перегляд освіт-

ніх, документальних та науково-популярних кінострічок. Піджанрами документального кіно є: документально-біографічний, історико-документальний, документально-драматичний фільми. На наше переконання, при виборі кінотвору співробітник має керуватися тим, яка сформована концепція кінопоказів у науковій бібліотеці, відповідність сюжету фільму до поставленої мети, можливості для соціокультурного розвитку глядача, наближеність до реальних подій та вплив на психоемоційний стан відвідувача. У більшості випадків наукові бібліотеки влаштовують кіноперегляди драматичних та документальних фільмів. Наприклад, 10 квітня 2019 р. у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого відбувся кінопоказ документального кіно «Земля. Один вражаючий день» та 12 березня 2019 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського кінопоказ драми «Останнє слово».

Після вибору фільму для кінопоказу у науковій бібліотеці співробітник має детально вивчити сюжет. Бажано ознайомитися з рецензіями, оглядами, прев'ю фахівців. Критичні статті можуть звернути увагу бібліотекаря на ті фрагменти, які приховані від ока глядача. Це можуть бути не тільки спецефекти (накладення графічних композицій, корекція кольору, фільтри імітування тощо). Якщо професійність акторів подекуди коментуються кіноманами, то робота оператора у більшості випадків залишається поза увагою. Тому судження про операторську роботу краще вивчати у фахових публікаціях. У цих же роботах можна дізнатися про режисерську роботу, тривалість зйомки, складність зйомки певного сюжету, першочерговий сценарій та його форматування упродовж знімального процесу тощо.

Безумовно, що бібліотекар під час перегляду помітив певні деталі, які не відображені серед знавців кіноіндустрії. Це може бути невідповідність реальним подіям та соціальним ролям, суб'єктивні історичні інтерпретації, адаптація сценарію по відношенню до оригіналу книги тощо. Зйомки фільму за мотивами книги вимагає від бібліотекаря досконалого володіння текстом. Якщо існують певні невідповідності, обов'язково сповістити про це глядачам. Так, наприклад, екранізована у 2012 р. книга «Біла гвардія» киянина М. Булгакова має, у першу чергу, вікову невідповідність акторів. Бібліотекаря варто дослідити акторський склад. Цікавою інформацією може стати: нагороди фільму, акторів та знімальної групи, касові збори, показ цього кіно у різних країнах, заборони, які призвели до скорочення метру.

Загалом усі отримані бібліотекарем дані необхідно перевіряти, доповнювати, підтверджувати чи спростовувати. По завершенню цієї роботи, співробітнику необхідно скласти план-конспект обговорення. За ним проводиться не тільки опитування глядачів на предмет розуміння фільму, а й обмін результатами здійсненої кінокритики. Відповідно запитальник спікера та оголошена ним для глядачів інформація є наслідком медіакритики.

Під час коментування кіно бібліотекаря рекомендовано підготувати додаткові матеріали, електронну презентацію або/та залучити візуальні джерела (світлини, картини, раритетні об'єкти тощо). Спікер кінозустрічі (бібліотекар

або запрошена для цього особа) згідно розробленому плану-конспекту може залучати, наприклад, такі роздаткові матеріали як: стислі відомості про фільм, режисера, акторський склад, довідки про історичні події, скорочені біографії відомих постатей тощо. Зокрема, це може бути матеріал розроблений власне організаторами. Наприклад, пам'ятка про методику аналізу кінотвору. По завершенню перегляду фільму ці матеріали залишаються глядачам. Фактично роздаткові матеріали є результатом медіакритики спікера, бо таким чином, особа розставила акценти суб'єктивно. Також вважаємо за результати кінокритики спікера/модератора обрані візуальні джерела, які підсилюють оголошену інформацію та є властивими до кращого запам'ятовування.

Водночас бібліотекарям необхідно визначитися з теорією медіаосвіти, яка буде втілюватися у науковій бібліотеці. На сьогодні існує низка таких теорій. Як зазначає О. В. Федоров, зарубіжні медіаспеціалісти підтримують «практичну теорію», теорію «споживання та задоволення», ідеологічну теорію, тоді коли російські експерти є прихильниками естетичної теорії [7, с. 167]. Перерахуємо теорії, які можуть бути застосовні у науковій бібліотеці: 1) протекціоністська, 2) етична, 3) теорія розвитку «критичного мислення», 4) екологічна, 5) теорія джерела «задоволення потреб», 6) культурологічна, 7) естетична (художня), 8) семіотична та 9) соціокультурна. Власне вибір теорії медіаосвіти дозволить визначитися організаторам кіноперегляду, з якої точки зору буде відбуватися обговорення фільму, які аспекти сюжету будуть пріоритетними та на що звернути увагу глядачів. За таких умов робота буде організованою та скоротить коло питань від спікера до глядача.

Другий рівень кінокритики обраного фільму у науковій бібліотеці відбувається під час перегляду власне глядачами.

За О. П. Короченським медіакритика виконує такі функції: 1) інформаційно-комунікативну, 2) пізнавальну, 3) регулятивну, 4) корекційну, 5) соціально-організаторську, 6) просвітницьку та 7) комерційно-промоційну. Однак, виділені функції стосуються журналістської кінокритики. Втім, з них резонуючими для наукової бібліотеки є: 1) інформаційно-комунікативна, 2) пізнавальна, 3) регулятивна та 4) просвітницька. За допомогою першої функції здійснюється обмін інформацією, а також трансляція випрацьованих знань й оцінок. Пізнавальна функція виконується в умовах виконання глядачами (спікер + учасники кінозустрічі) моніторингу, аналізу, інтерпретації, прогнозування й оцінок. В рамках регулятивної функції здійснюється соціально-педагогічна функція, яка поєднує виховний та освітній аспекти. За допомогою просвітницької функції транслюється соціокультурний досвід поколінь, який примножує духовний розвиток особистості. Відповідно кінокритика виховує не тільки естетичні смаки, а й здійснює розповсюдження знань та формування сукупності вмінь (мотиваційних, контактних, інтерпретаційних, практико-операційних та креативних) [5, с. 223; 7, с. 167].

Для того, щоб надати характеристику медіакритики користувачів наукової бібліотеки, слід окреслити коло глядачів. У першу чергу відвідачами кінопе-

регляду є наукова спільнота (члени МАН, аспіранти, здобувачі, наукові співробітники, особи з науковим ступенем). З одного боку ці особи володіють інструментами критичного мислення, але, якщо вони не мають жодного стосунку до медіасфери, не є журналістами-кінокритиками та не є кінознавцями, модератору/спікеру кінопоказу необхідно працювати з глядачами-науковцями над формуванням критичного мислення щодо кінотвору.

Виходячи із функцій кінокритики слід зазначити, що у кінопереглядах можуть брати участь не тільки відвідувачі наукової бібліотеки, а й її співробітники. Це особливо стосується тих бібліотекарів, які безпосередньо контактують з користувачами. Як пропозицію, хочемо висунути ідею запровадження низки кінопоказів лише для працівників бібліотеки. Це пов'язано з прагненням налагодження комунікації в трудовому колективі, визначення прихованих мотивів співробітників, складання їх психологічного портрету та психіко-емоційного стану тощо. Головна мета такої пропозиції – покращення сервісного обслуговування користувачів на рівні спілкування.

Після визначення глядачів кінозустрічі у науковій бібліотеці, можна окреслити напрям/різновид кінокритики і далі вже її методологічний інструментарій. Кінокритику прийнято поділяти на такі види: 1) академічну (фахівці медіасфери), 2) професійну (журналістська, мистецтвознавська) та 3) масова/популярна (кіномани, загалом широка глядацька аудиторія) [4, с. 115]. Відповідно, відвідування кінопоказу наукової бібліотеки здебільшого необхідно віднести до масового/популярного виду кінокритики. Її головними ознаками є переважання емоційного сприйняття, сюжетного аналізу та дослідження художніх засобів.

На наше переконання, для здійснення кінокритики у науковій бібліотеці актуальною є запропонована схема Н. А. Агафонові. Білоруська дослідниця кіномистецтва пропонує п'ятирівневий аналіз фільму. Він складається з: 1) сюжетосполучення, 2) аналізу композиції та структури, 3) зображувальної та звукової образності, 4) синтаксису та 5) аналізу символіко-метафоричного надтексту. На першому рівні дослідження сюжетосполучення здійснюється: а) визначення головних тем та виду конфлікту, б) характеристика головних дійових осіб, в) визначення домінуючого принципу розповідності, типу драматургії й жанрових ознак. На другому рівні встановлюється логіка композиції фільму та типу її структури. На третьому досліджується художня фактура (аналіз аудіовізуальної образності). На четвертому рівні вивчається монтажний кадр та монтажна фраза. На п'ятому рівні відбувається дешифрування символіко-метафоричного надтексту кінотвору [1, с. 112, 113].

Очікуваними результатами кінокритики глядачів вважаємо: набуття нових знань, вміння практичного застосування отриманої інформації, вміння формувати власну думку, аргументувати її й поважати думку інших, вміння інтерпретувати медіатексти, вміння виділяти мотиви кінозйомки (політичні, ідеологічні, соціальні, комерційні), аналізувати та критично мислити по відношенню до кінотворів, формування естетичних смаків та культурної освіти.

Таким чином, проведення такої форми соціокультурної діяльності у науковій бібліотеці, як кіноперегляд, передбачає застосування кінокритики. Обраний бібліотекарем фільм піддається кінокритиці двох рівнів. На першому рівні кінокритику здійснює співробітник (модератор заходу) та спікер (запрошена для цього особа), на другому – глядач. На сприйняття учасником кінозустрічі фільму впливає думка (кінокритика) спікера, адже за його організації відбувається захід. Утім, у кінцевому ґатунку глядач підвищує свою медіакомпетентність та підвищує соціокультурний рівень.

Список використаної літератури:

1. Агафонова Н. А. Общая теория кино и основы анализа фильма / Н. А. Агафонова. – Минск : Тесей, 2008. – 392 с.
2. Гиргель Д. Н. Методика анализа кинопроизведения : учебная программа по дисциплине / Д. Н. Гиргель. – Минск : Беларус. гос. ун-т, 2010. – 9 с.
3. Короченский А. П. «Пятая власть»? Медиакритика в теории и практике журналистики / А. П. Короченский. – Ростов н/Дону : Изд. Рост. ун-та, 2003. – 283 с.
4. Маркина Ю. В. Медиакритика и кинокритика: аспекты медиаобразования и коммуникационные культуры / Ю. В. Маркина // Научные ведомости. Серия: Гуманитарные науки. – 2016. – Вып. 31, № 21(242). – С. 114–118.
5. Сулім А. Кінокритичні студії: форми, функції та методологічні підходи / А. Сулім // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – 2014. – Вип. 44. – С. 218–225.
6. Федоров А. В. Ключевые теории медиаобразования / А. В. Федоров, А. А. Новикова // Преподаем журналистику : взгляды и опыт. – 2006. – С. 51–84.
7. Федоров А. В. Модель, синтезирующая задачи медиаобразования и медиакритики для эффективного развития медиакомпетентности и аналитического мышления будущих педагогов, их целенаправленной подготовки к медиаобразованию школьников // А. В. Федоров // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2014. – С. 161–176.

References

- [1]. Agafonova N. A. *Obshchaya teoriya kino i osnovy analizy filma [General film theory and framework for the analysis of film]*. Minsk, 2008, 392 s.
- [2]. Girgel D. N. *Metodika analiza kinoproizvedeniya : uchebnaya programma po distsipline [Analytical procedure of cinematographic work: training program on discipline]*. Minsk, 2010. 9 s.
- [3]. Korochenskiy A. P. «Pyataya vlast»? *Mediakritika v teorii i praktike zhurnalistiki [“The fifth power?” Media critic in journalism theory and practice]*. Rostov n/Donu, 2003, 283 s.
- [4]. Markina Yu. V. *Mediakritika i kinokritika: aspekty mediaobrazovaniya i kommunikatsionnye kultury [Media criticism and cinema criticism: the brinks of media education and modern communication culture]*. *Nauchnye vedomosti. Seriya: Gumanitarnye nauki [Scientific bulletin of Belgorod State University. Humanities Sciences]*. 2016, vol. 31, no 21 (242), pp. 114–118.
- [5]. Sulim A. *Kinokrytychni studii: formy, funktsii ta metodolohichni pidkhody [Film critical studios: forms, functions and methodological approaches]*. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury [Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture]*. 2014, vol. 44, pp. 218–225.
- [6]. Fedorov A. V. Novikova A. A. *Klyucheveye teorii mediaobrazovanie [Key theories of media education]. Preподаем zhurnalistiku: vzglyady i popyt [Teaching journalism: views and experience]*. 2006, pp. 51–84.
- [7]. Fedorov A. V. *Model, sinteziruyushchaya zadachi mediaobrazovaniya i mediakritiki dlya effektivnogo razvitiya mediakompetentnosti i analiticheskogo myshleniya budushchikh pedagogov, ikh tselenapravlennoy podgotovki k mediaobrazovaniyu shkolnikov [The model synthesizes of media education and media criticism for the effective development of media competence and analytical thinking of the future teachers, their focused training to media education students]*. *Ditantsionnoe i virtualnoe obuchenie [Distance and online education]*. 2014, pp. 161–176.

Надійшла 04.08.2019 р.

Бублик О. Г.,

младший научный сотрудник,
Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского
пр. Голосеевский, 3, г. Киев, 03039, Украина
тел.: (044) 525 56 02
e-mail: bublickoxana@gmail.com

КИНОКРИТИКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ

Обращено внимание на кинокритику, как обязательную составляющую кинопросмотра в научной библиотеке. Предложено рассматривать кинокритику в научной библиотеке как процесс, состоящий из двух уровней. Первый уровень – критика модератора и/или спикера, второй – зрителей. Установлено, что второй уровень медиакритики зависит от того, как была проведена медиакритика на первом уровне. Определены ожидаемые результаты от проведенной кинокритики обоих уровней.

Ключевые слова: кинопросмотр, научная библиотека, кинокритика, социокультурное развитие личности.

Bublyck O. H.,

Junior Research Associate,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
3 Goloseevsky Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine
tel.: (044) 525 56 02
e-mail: bublickoxana@gmail.com

CINEMACRITICISM AS A COMPONENT OF MEDIAEDUCATION IN THE SCIENTIFIC LIBRARY

Summary

The film critics as a compulsory component of the cinema review in the scientific library was pay attention. The film critic in a scientific library as a process that consists of two levels was offered to examine. The first level is critic of the moderator or/and speaker, second – the audience. It is established that the second level of the mediacard depends on how the mediacritics were conducted at the first level. The expected results from the conducted film criticism of both levels are determined.

Keywords: the cinema viewing, scientific library, the film critic, the socio-cultural development of personalities